

Information om Finto och ontologier

Vad är Finto?

Finto är en vid Nationalbiblioteket upprätthållen centraliserad ontologi- och vokabulärservice som erbjuder en publiceringsplattform och verktyg för användning av ontologier och andra kontrollerade vokabulärer.

- Användningen av Finto är gratis och fritt tillgänglig för alla
 - Finto är fritt tillgänglig för alla att använda och söka i. Det kräver inte inloggning eller lösenord. För att söka i Finto behövs endast en webbläsare.
- Rikt utbud av metadata
 - Via Finto får användaren tillgång till en mångfald olika metadataresurser från ett enda ställe. Finto erbjuder förutom en allmän vokabulär (ALLFO) även många tesaruser och ontologier för särskilda fackområden, t.ex. offentlig förvaltning, ekonomi, medicin, botanik och fotografi, bara för att nämna några. Förutom sådana tematiska vokabulärer finns även andra typer av dataregister till förfogande, såsom ett omfattande finländskt samfundsregister, flera register med geografisk data, samt språkkoder enligt den internationella ISO-standard. Mera ingående beskrivningar av vokabulärerna i Finto finns på Finto-servicens hemsida: <http://finto.fi>
- Allmän finländsk ontologi - ALLFO
 - ALLFO (på finska YSO) är en trespråkig ontologi som i första hand innehåller allmänbegrepp. ALLFO baserar sig på Yleinen suomalainen asiansasto (YSA) och Allmän tesaurus på svenska (Allärs). ALLFO är öppet tillgänglig att söka i och ladda via Finto-servicen.
- Unika identifikatorer
 - Vokabulärerna i Finto stöder sig på unika URI-identifikatorer. Alla begrepp som publiceras i Finto har en unik identifikator, genom vilken användaren kommer åt att se begreppets data i webbläsaren och datorn å sin sida tillhandahålls begreppets data i maskinläsbar form.
- Gränssnitt
 - Finto erbjuder mångsidiga och moderna gränssnitt, med vilka ontologierna och vokabulärerna kan tas i bruk i olika applikationer och system. En central målsättning i konstruerandet av Finto har varit stabilitet och pålitlighet. Mer information om Fintos gränssnitt finns på adressen: <http://api.finto.fi>

Vad är en ontologi?

Ontologier är strukturerad, maskinläsbar metadata. Finto-servicen innehåller ontologier som kan användas för innehållsbeskrivning på samma sätt som tesaruser. I ontologier betonas dock vissa egenskaper och fördelar starkare än i tesaruser:

- Begreppsprecision
 - I en ontologi är begreppen till sin betydelse så entydiga som möjligt, vilket möjliggör enhetlig användning av dem. I en tesaurus åtskiljs inte alltid mångtydiga termer, homonymer eller termer som hänvisar till flera olika sammanhang: t.ex. "målning" som konstnärlig verksamhet och "målning" som målning av hus eller dylik målning. Detta kan ge upphov till oönskade sökresultat från ett ämnesområde som inte intresserar informationssökaren. I ontologin däremot är termerna som uttrycker vissa begrepp till sin betydelse mer precisa och de genererar därför sannolikt bättre sökresultat.
- Flerspråkighet
 - Idén om flerspråkighet och överskridande av språkgränser sammanhör i allmänhet med ontologier. Till exempel Allmän finländsk ontologi - ALLFO är trespråkig: finska, svenska och engelska. Informationssökaren har samtliga dessa språk till sitt förfogande genom samma vokabulär och sökningar som gjorts på olika språk genererar likartade sökresultat. I synnerhet de engelskspråkiga motsvarigheterna underlättar väsentligen länkande av ontologin till internationella vokabulärresurser såsom Library of Congress Subject Headings. I Yleinen suomalainen asiansasto (YSA) och dess svenskspråkiga version (Allärs) som ALLFO baserar sig på saknas motsvarigheter till engelska termer.
- Metadataens enhetlighet
 - Finto ger tillgång till en centraliserad, uppdaterad och gemensamt använd samling av vokabulärer. Via Fintos gränssnitt kan olika organisationers system för produktion eller utnyttjande av metadata med hjälp av identifikatorer försäkra att metadatan är enhetlig och uppdaterad på nationell nivå. Termerna kan ändras i takt med att språket ändras, även om begreppen som de hänvisar till skulle förbli de samma. Eftersom de vokabulärer som Finto erbjuder grundar sig på unika identifikatorer orsakar detta inga problem: begreppen är inte bundna till någon viss språkdräkt.
- Länkbarhet (mellan organisationer, till andra dataresurser t.ex. Wikipedia)
 - Ovan beskrivna enhetlighet och ontologiernas begrepps nivå möjliggör att metadata producerad i olika organisationer kan sammanställas vid informationssökning: t.ex. olika ministerier kan göra sitt material nåbart av gemensam sökning eller länka sitt material till t.ex. någon viss minnesorganisations arkivmaterial. Genom en flerspråkig ontologi kan länkbarheten också vidgas över språkgränserna till internationella resurser och portaler. På så vis blir resurser som är i utbrett bruk, såsom Library of Congress Subject Headings och det material som är beskrivet med denna potentiellt nåbart, så även omfattande dataresurser med länkad data i stil med Wikipedia. Genom att använda Fintos dataresurser får organisationerna även sitt egna material bättre länkbar och sökbar.
- Möjlighet till utvidgad sökning och mångsidig bläddring
 - Ontologins genomgripande hierarki möjliggör bläddring och utvidgade sökningar mer heltäckande än en tesaurus. Ontologin möjliggör också maskinell slutledning och de intelligenta sätt att förena och söka i resurser som denna ger.

Vad innebär det att övergå från tesaurus till ontologi?

- Ur innehållsbeskrivningens synvinkel
 - Ontologin medför inga stora förändringar i själva processen för innehållsbeskrivning. Begreppsapparaten i ALLFO grundar sig på YSA och Allärs och redan konstaterade behov för innehållsbeskrivningen. Bekanta element från tesarusen såsom tematiska grupper och alfabetisk bläddring har bevarats i ALLFO. I stället för tesarusens mångtydiga termer styr ontologin till att använda vart och ett begrepp i den bestämda betydelse som det i ontologin har: t.ex. "målning" kan i tesarusen hänvisa både till målning av hus och till framställande

av bildkonst. I ontologin specificeras dessa betydelser i egna begrepp. Begreppets särskilda betydelse uttrycks i ontologin med hjälp av hierarkin och indexeraren kan således lättare välja det begrepp som rätt motsvarar behovet i fråga. Tankemässigt är ändringen dock mycket liten och lätt att tillägna sig.

- Ur det terminologiska arbetets synvinkel
 - Såvida organisationen upprätthåller en egen vokabulär förutsätter övergången till ontologi användning av en ontologieditor. Finto erbjuder vägledning i detta. En skillnad i förhållande till tesaurusen är att i ontologin måste varje begrepp tilldelas en bestämd plats i hierarkin (jfr tesaurusens VT-relation). Begreppsanalysen kan i en del fall kräva mer precision än i tesaurusar.

Projektets rekommendationer

- Användbar automatisk ifyllnad
 - I Finto-servicens sökning ingår en s.k. autocomplete-funktion som föreslår ord baserat på de bokstäver som inmatats (jfr t.ex. Googles sökfält). Denna funktion kan man dra nytta av vid bläddring i vokabulärerna genom att söka t.ex. termer som inleds på ett visst sätt: användaren behöver inte känna till vokabulären, utan de termer som systemet föreslår handleder sökaren framåt. Automatisk ifyllnad rekommenderas även vid indexerering och informationssökning. Funktionen förutsätter integrering av vokabulären i indexerings- eller söksystemet och den kan förverkligas bl.a. med hjälp av Finto-gränssnittet. Funktionen möjliggör snabb och säker tillgång till det önskade begreppet: på så vis undviks även skrivfel och fås färre nollresultat vid sökning.
- Användning av en kontrollerad vokabulär underlättar och effektiviserar innehållsbeskrivning och informationssökning
 - Kontrollerade vokabulärer som är utarbetade av experter har länge varit i bruk i bibliotek och andra minnesorganisationer. De fungerar som ett gemensamt språk för indexerare och informationssökare och förbättrar således sökbarheten hos publikationer och annat beskrivet material. En vokabulär som upprätthålls på nationell nivå, som är i utbredd användning och som baserar sig på konstaterade behov för innehållsbeskrivning, såsom ALLFO, avlägsnar den spridning och okontrollerbara uttrycksmångfald som följer av det att människor uttrycker samma sak var och en på sitt sätt. Man behöver inte heller tänka ut alla möjliga uttryckssätt själv utan man kan hitta dem genom att bläddra i en kontrollerad vokabulär.